

Ponownie o wyzwaniach dla historii podczas Przeglądu Przeszłość/Przyszłość (Warszawa, 26–27 sierpnia 2023 r.)

*Again on the Challenges for History at the Past/Present Review
(Warsaw, 26–27 August 2023)*

Co najmniej od zakończenia II wojny światowej, a zwłaszcza od przełomu XX i XXI w., nauka zdaje się nie nadążać za dynamicznie zachodzącymi zmianami w świecie. Postęp technologiczny, rozwój globalnych powiązań kapitalistycznych, reorientacje geopolityczne, migracje, nowe formy ludobójstwa, zmiany klimatu i inne wyzwania przerastają humanistykę i nauki społeczne, w tym historię. Teoria nie nadąża za praktyką (badawczą), co sprawia, że nauka traci swój refleksyjno-kontemplacyjny charakter i zaczyna być postrzegana w kategoriach użyteczności. Przy nasilającym się napięciu między orientacją indywidualistyczną a kolektywistyczną oraz poszerzającej się perspektywie ontologicznej i epistemologicznej (tezy o człowieku jako „jedynie” elemencie Ziemi, Ziemi jako „jedynie” składniku kosmosu) ponownie wracają pytania o uniwersalia, takie jak: prawda, wiara, tożsamość, cnota, dobro, wartości, patriotyzm, piękno, honor. Czy historia musi zatem walczyć o przetrwanie w permanentnie zmieniającym się świecie? Czy możemy mówić (właściwie po raz kolejny) o „transformacji historii”?

Z powyższych intuicji wyrosła trzecia edycja Przeglądu Przeszłość/Przyszłość, zorganizowana przez Fundację im. Janusza Kurtyki w dniach 26–27 sierpnia 2023 r. w Warszawie¹. Centralne wydarzenia odbyły się w Pałacu Belwederskim, dzięki uprzejmości Kancelarii Prezydenta RP. Hasło tegorocznego wydarzenia brzmiało: *Algorytmy historii*. Fundacja zaprezentowała różne wymiary swojej szerokiej działalności krajowej i zagranicznej. Zaproponowała formułę dla integracji działaczy patriotycznych, firm, organizacji pozarządowych oraz instytucji państwowych. W czasie uroczystej gali uhonorowano laureata Konkursu o Nagrodę

¹ Vide: materiały z poprzednich edycji: *Przegląd Przeszłość/Przyszłość 2021*, red. D. Bębnowski, Warszawa 2021; *Przegląd Przeszłość/Przyszłość 2022. Nowe idee dla historii*, red. D. Bębnowski, A. Goszczyński, Warszawa 2022; D. Bębnowski, A. Goszczyński, *Sprawozdanie z Przeglądu Przeszłość/Przyszłość 2022 – Sulejówek–Warszawa, 26–28 sierpnia 2022 r.*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2022, 19, 4, s. 233–237.

im. Janusza Kurtyki, a także zwycięzców Konkursu o Nagrody Przeszłość/Przyszłość – autorów inicjatyw społecznych, które w imponujący sposób upamiętniają i promują rodzime dzieje. Wśród gości można było spotkać przedstawicieli różnych instytucji publicznych, organizacji społecznych, naukowców, przedsiębiorców i pasjonatów Klio.

Bogaty program pierwszego dnia Przeglądu (26 sierpnia) rozpoczął blok dwóch debat, nawiązujących pośrednio do określonych segmentów działalności fundacji oraz kategorii Konkursu Przeszłość/Przyszłość. Rozmowa zatytułowana *Algorytmy prawdy, algorytmy fałszu. Sztuczna inteligencja w obszarze historii. Szanse i zagrożenia* dotyczyła intensywnie rozwijającej się sztucznej inteligencji w odniesieniu do narracji o przeszłości. W dyskusji uczestniczyli: Magdalena Hajduk (Biuro Nowych Technologii Instytutu Pamięci Narodowej), dr Leszek Bukowski (ekspert w dziedzinie sztucznej inteligencji) oraz Jan Barbacki (Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie). Moderatorem był Paweł Kurtyka (Fundacja im. Janusza Kurtyki w Warszawie).

Podczas drugiej debaty pt. *Za łukiem rzeki. Czy możliwy jest globalny zwrot w narracji o polskiej historii?* prof. Ewa Domańska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Stanforda) oraz prof. Andrzej Nowak (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie) odpowiadali na pytania dr. Damiana Bębnowskiego (Uniwersytet Łódzki, Fundacja im. Janusza Kurtyki w Warszawie). Zastanawiali się, czy globalny kryzys międzynarodowy spowodowany wojną na Ukrainie, a zarazem powrót do takich wartości jak wolność, niepodległość i odwaga, mogą stanowić szansę na zmianę narracji o Polsce w światowej historiografii oraz przyczynić się do określonych zwrotów w nauce historycznej *in genere et specie*.

Podczas uroczystej gali podsumowano dotychczasowe działania fundacji w ramach projektu Nagroda im. Janusza Kurtyki. Rokrocznie Rada Programowa organizacji przyznaje ją wybitnej pracy historycznej, która następnie jest tłumaczona na język angielski, wydawana w zachodnim wydawnictwie naukowym oraz dystrybuowana i promowana za granicą. W latach 2017–2023 rozpatrzono łącznie 170 zgłoszeń do konkursu, przyznano 7 nagród i 2 wyróżnienia. Zorganizowano 7 gal konkursowych w Belwederze w Warszawie oraz Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku. Nawiązano współpracę z 4 uznanymi zagranicznymi wydawnictwami naukowymi: Carolina Academic Press, Peter Lang Verlag, Routledge i De Gruyter, oferującymi globalną dystrybucję książek wspartą profesjonalną promocją. Do tej pory zorganizowano ponad 20 spotkań laureatów konkursu (wykładów gościnnych, debat i sesji tematycznych) w USA, Wielkiej Brytanii, Niemczech i Austrii. Delegację fundacji gościły m.in. takie ośrodki jak: University St. Thomas (Houston), Institute of World

Politics (Waszyngton), Central Connecticut State University (New Britain), Uniwersytet w Ratyzbonie, Uniwersytet w Bonn, Uniwersytet Poczdamski, University of Kansas (Lawrence), University College London, Yale University (New Haven)². W VII edycji Konkursu o Nagrodę im. Janusza Kurtyki, zatytułowanej *W cieniu Imperium. Imperialne obrazy Rosji i ZSRS w perspektywie polskiej*, Zespół Konkursowy i Rada Programowa rozpatrywały 20 zgłoszeń. Zwyciężył prof. Wojciech Materski (Instytut Studiów Politycznych PAN w Warszawie), autor pracy pt. *Od cara do „cara”. Studium rosyjskiej polityki historycznej*³. Uhonorowanie laureata zwieńczyła rozmowa, w której ów, odpowiadając na pytania Tomasza Kroka (Oddziałowe Biuro Badań Historycznych IPN w Warszawie), podzielił się refleksjami na temat swojego dzieła oraz procesu jego powstawania.

W odrębnej części wręczono Nagrody Przeszłość/Przyszłość w pięciu kategoriach odzwierciedlających różne wymiary działalności fundacji oraz szeroki wachlarz prywatnych, społecznych i publicznych inicjatyw, które upamiętniają i promują historię Polski w kraju i za granicą. W 2023 r. kapituła konkursu, reprezentująca specjalistów z różnych dziedzin, rozpatrzyła łącznie 133 inicjatywy, w tym 33 zgłoszone na poziomie lokalnym dla gmin. Nagrody otrzymały następujące osoby/podmioty: Społeczny Komitet Opieki nad Starą Rossą (kategoria *Polonia i Polacy za granicą*), Fundacja Piękno Życia (kategoria *Upamiętnienie w terenie*), Stichting Driel-Polen (kategoria *Dyplomacja publiczna i troska o dobre imię Polski za granicą*), Archiwum IPN (kategoria *Strażnicy Ksiąg*) oraz Muzeum Dom Rodziny Pileckich (kategoria *Innowacyjne formy edukacji historycznej*).

Wręczono również Nagrodę Przyjaciół Fundacji im. Janusza Kurtyki, która honoruje osoby mocno związane z misją organizacji lub szczególnie zaangażowane na polu upamiętniania życia i dorobku jej patrona. Laureatką została Alina Czerniakowska za film dokumentalny pt. *„Trwajcie!” Janusz Kurtyka. Instytut Pamięci Narodowej 2005–2010* (2011). Produkcja ta, uzupełniona licznymi wspomnieniami współpracowników prezesa IPN, jest zapisem jego wizji i zaangażowania na polu inicjowania odważnych oraz rzetelnych projektów badawczych i popularnonaukowych.

² Zob. dotychczas przetłumaczone, wydane i promowane monografie: T. Wolsza, *Encounter with Katyn: The Wartime and Postwar Story of Poles Who Saw the Katyn Site in 1943*, Durham 2018; A. Chwalba, *The People of Poland at War: 1914–1918*, Warsaw 2021; idem, *Der Krieg der anderen. Die Polen und der Erste Weltkrieg 1914–1918*, Warschau 2021; D.K. Markowski, *Lwów or L'viv? Two Uprisings in 1918*, Warsaw 2021; idem, *Zwei Aufstände. Die Schlacht um Lemberg 1918*, Warschau 2021; A. Nowak, *The Forgotten Appeasement of 1920: Lloyd-George, Lenin and Poland*, London 2023; idem, *Das vergessene Appeasement von 1920. Lloyd George, Lenin und Polen*, Oldenbourg 2024; P. Benken, *The Mysterious Death of Jan „Anoda” Rodowicz*, Warsaw 2023.

³ W. Materski, *Od cara do „cara”. Studium rosyjskiej polityki historycznej*, Warszawa 2017.

Uroczystość wzbogacił fragment widowiska pt. „Zapora” – *nigdy się nie poddam* w wykonaniu artystów Filharmonii im. Karola Szymanowskiego w Krakowie według produkcji IPN i Stowarzyszenia Passionart. Goście mieli również okazję zwiedzić wnętrza Belwederu. Dodatkowym punktem była dekoracja zespołu fundacji Medalami „Pro Patria” za szczególne zasługi w kultywowaniu pamięci o walce o niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej. Odznaczenie wręczył przedstawiciel Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych.

W niedzielę 27 sierpnia istniała możliwość odwiedzenia siedziby fundacji i zapoznania się ze zbiorami Biblioteki im. Janusza Kurtyki na terenie Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL, w gmachu dawnego Aresztu Śledczego Warszawa-Mokotów przy ul. Rakowieckiej w Warszawie. W Pawilonie X więzienia została odprawiona msza św. w intencji fundacji oraz skupionego wokół niej środowiska. Następnie odbył się spacer historyczny po Warszawie pt. „Widziałem na własne oczy...” – *śladami pamięci Zbrodni Katyńskiej*.

Wydarzenie zwieńczyła publikacja omawiająca wszystkie projekty fundacji oraz upamiętniająca wyróżnionych przez nią laureatów⁴. Edycja ta po raz kolejny pokazała, że Przegląd Przeszłość/Przyszłość cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem.

REFERENCES (BIBLIOGRAFIA)

- Benken P., *The Mysterious Death of Jan „Anoda” Rodowicz*, Warsaw 2023.
- Bębnowski D., Goszczyński A., *Sprawozdanie z Przeglądu Przeszłość/Przyszłość 2022 – Sułejówkę–Warszawa, 26–28 sierpnia 2022 r.*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2022, 19, 4.
- Chwalba A., *Der Krieg der anderen. Die Polen und der Erste Weltkrieg 1914–1918*, Warschau 2021.
- Chwalba A., *The People of Poland at War: 1914–1918*, Warsaw 2021.
- Markowski D.K., *Lwów or L'viv? Two Uprisings in 1918*, Warsaw 2021.
- Markowski D.K., *Zwei Aufstände. Die Schlacht um Lemberg 1918*, Warschau 2021.
- Materski W., *Od cara do „cara”. Studium rosyjskiej polityki historycznej*, Warszawa 2017.
- Nowak A., *Das vergessene Appeasement von 1920. Lloyd George, Lenin und Polen*, Oldenbourg 2024.
- Nowak A., *The Forgotten Appeasement of 1920: Lloyd-George, Lenin and Poland*, London 2023.
- Przegląd Przeszłość/Przyszłość 2021*, red. D. Bębnowski, Warszawa 2021.
- Przegląd Przeszłość/Przyszłość 2022. Nowe idee dla historii*, red. D. Bębnowski, A. Goszczyński, Warszawa 2022.

⁴ *Przegląd Przeszłość/Przyszłość 2023. Algorytmy historii*, red. D. Bębnowski, A. Goszczyński, Warszawa 2023.

Przegląd Przeszłość/Przyszłość 2023. Algorytmy historii, red. D. Bębnowski, A. Goszczyński, Warszawa 2023.
Wolsza T., *Encounter with Katyn: The Wartime and Postwar Story of Poles Who Saw the Katyn Site in 1943*, Durham 2018.

Damian Bębnowski

(University of Łódź; Janusz Kurtyka Foundation in Warsaw, Poland)

<https://orcid.org/0000-0002-9465-1159>

e-mail: damian.bebnowski@uni.lodz.pl

Artur Goszczyński

(University of Siedlce; Janusz Kurtyka Foundation in Warsaw, Poland)

<https://orcid.org/0000-0002-6643-5416>

e-mail: a.goszczynski@fundacjakurtyki.pl

PUBLICATION INFO				
			e-ISSN: 2449-8467 ISSN: 2082-6060	
THE AUTHOR'S ADDRESS: Damian Bębnowski and Artur Goszczyński, 37 Rakowiecka Street, Warsaw 02-521, Poland				
SOURCE OF FUNDING: Janusz Kurtyka Foundation in Warsaw				
SUBMITTED: 2024.02.28	ACCEPTED: 2024.05.16	PUBLISHED ONLINE: 2024.10.22		
WEBSITE OF THE JOURNAL: https://journals.umcs.pl/rh		EDITORIAL COMMITTEE E-mail: reshistorica@umcs.pl	 	
				

ISSN 2082-6060

